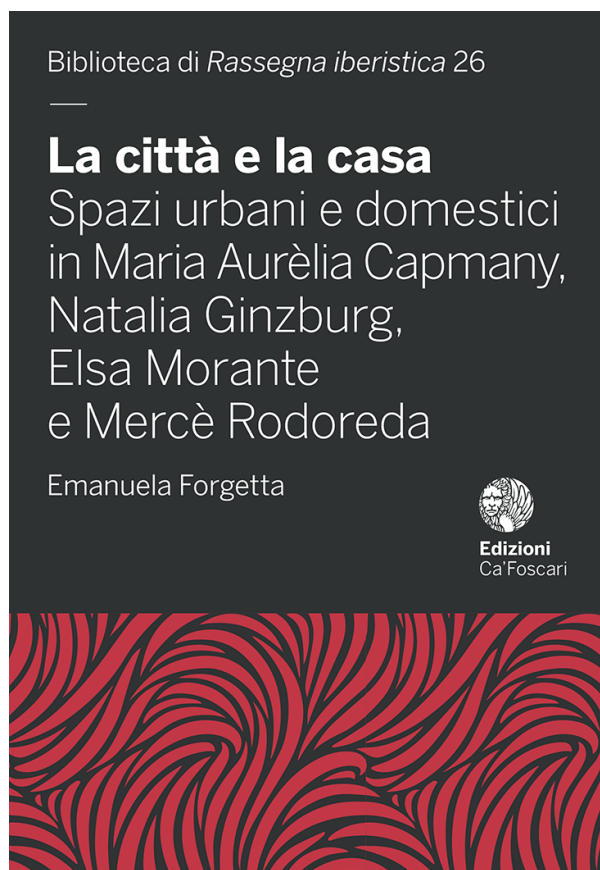

Emanuela Forgetta. *La città e la casa. Spazi urbani e domestici in Maria Aurèlia Capmany, Natalia Ginzburg, Elsa Morante e Mercè Rodoreda*. [Biblioteca di Rassegna iberistica, 26. Dir. Enric Bou]. Venezia: Edizioni Ca' Foscari/Fondazione Università Ca' Foscari, 2022. ISBN 978-88-6969-586-5

Ressenyat per: Cèlia Nadal Pasqual (Universtia per Stranieri di Siena)

Un esguard crític orientat a teixir genealogies entre l'escriptura de dones italianes i catalanes –i que mentre fitxa el que es troba dins aquest marc el defineix i cultiva com a filó d'estudi– constitueix un fenomen fructífer i relativament incipient. És l'esguard d'Emanuela Forgetta a *La città e la casa* (*Biblioteca di Rassegna iberistica*, 2022).

Alguns precedents d'exploració d'aquest marc es troben en estudis puntuals; el seu potencial, però, també es manifesta en el camp editorial, amb propostes de filiacions que apunten en aquesta mateixa direcció: les traduccions de Natalia Ginzburg al català, per exemple, van presentar-se al públic lector com “la Mercè Rodoreda italiana”.¹ Podem parlar d'un flux real, que Forgetta intercepta i al qual m'associo amb interès crític i, perquè no dir-ho, sororitat.

¹ Alguns estudis precedents, a mode d'exemple, que assumeixen aquest marc són: Arteaga Iriarte, Elisa (1996-1997). “Caterina Albert y Grazia Deledda. Aproximación al tema de la mujer en su novelística”. *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca*. Num. 5, pp. 17-28; i Contijoch, Josefa; Giovanni De, Neria (2006). *Màscares sota la lluna = Maschere sotto la luna: Victor Català (1869-1966) Grazia Deledda (1871-1936)*. Ministero per i Beni e le Attività Culturali: Comitato Nazionale Minoranze Etnico-Linguistiche in Italia. Vaig tenir ocasió de parlar-me a Nadal, Cèlia [in press]. “Grazia Deledda nella cultura letteraria catalana: traduzioni, canoni, rappresentazioni della violenza”, dins el vol. 3 de l'obra dedicada al 150 aniversari del naixement de l'autora.

Les autores cridades en causa són quatre primeres espases que travessen el segle XX: Maria Aurèlia Capmany, Natalia Ginzburg, Elsa Morante i Mercè Rodoreda (per tant, dues són catalanes i dues italianes). Metodològicament, destaca l'esguard comparatista i l'atenció en vers l'espai, com bé comenta Enric Bou al pròleg (*Prefazione. Esperienze interiori della città*) parlant de l'*spatial turn* i de l'anàlisi de l'espai segons una perspectiva feminista. D'altra part, el títol del volum, *La città e la casa. Spazi urbani e domestici* [...] ja dirigeix l'atenció al clàssic binomi compost per les dimensions pública/privada o íntima/social, que Forgetta treballa sense simplificacions. D'aquest estudi literari també crida l'atenció la riquesa de categories filosòfiques i la recurrència a autors com Merleau-Ponty, De Certeau o Heidegger, així com una expressió de tipus assagístic i personal.

L'estructura del llibre consta, a part del pròleg, d'una introducció amb trets d'escriptura 'autorreflexiva' i que ja conté una descripció dels continguts i de la disposició del llibre. Segueixen dos grans blocs simètrics: un titulat "La città"; l'altre, "La casa". Tots dos acullen quatre capítols respectivament dedicats a les quatre escriptores, de les quals s'analitzen una selecció d'obres emblemàtiques a partir d'aquestes dues nocions. El llibre es tanca amb un apartat de conclusions que amalgama les darreres reflexions en torn de la qüestió teòrica del significat de l'espai.

El primer bloc, llavors, dedicat a la ciutat, comença amb el cas de Maria Aurèlia Capmany i aborda els espais urbans de Tarragona i Barcelona, representats respectivament en les novel·les *L'altra ciutat* i *Feliçment, jo soc una dona*, i resseguits per les seves protagonistes, Rosa i Carola. A través de l'anàlisi de la representació de les ciutats, s'indaguen les operacions poètiques de Campanay, però al final del capítol, la ciutat comtal també es treballa com a escenari real de l'escriptora, figura intel·lectual i artística de relleu a la capital catalana d'aquells anys: «Quan parlo d'una ciutat, tot i que no hi esmenti el nom, parlo sempre de Barcelona». En el segon capítol, sobre Natalia Ginzburg, la ciutat (i no el poble) és el lloc idealitzat de la fugida, de la recerca d'un "rinnovamento interiore", per bé que la jugada no impliqui garanties d'èxit (tal i com succeeix a la Dèlia de *La strada che va in città*). A continuació, es tracta el binomi Roma/Princeton, punts d'una xarxa de correspondències entre amics i de disgregacions familiars (la ciutat, per tant, no és només un espai de relació amb un personatge, sinó un punt de referència en un mapa més ampli per un grup de persones). Tanca el capítol una altra parella de ciutats, Roma i Bruixes, i la simbologia que Ginzburg els atribueix en relació a la mort. El tercer capítol parla de la Roma d'Ida Ramundo, protagonista d'Elsa Morante, on ha viscut la Segona Guerra Mundial. Després, una altra conjunció de nuclis: Roma i Palerm. Finalment, Forgetta es redirigeix a l'autora i la seva ciutat natal. Tanca el primer bloc Mercè Rodoreda, que ofereix l'ocasió per parlar d'una altra ciutat en guerra: la Barcelona de la *Plaça del diamant*. Continua *Aloma*, marcada pels jardins i l'ambient de Sant Gervasi que es contraposa al centre convuls de la capital. Els carrers de Barcelona són de nou els protagonistes de les passejades de Cecília Ce al *Carrer de les Camèlies*. Tot i que, a causa d'una certa contemporaneïtat entre les autores, es repeteixen esdeveniments que marquen l'ambient de les seves ciutats, com ara les guerres, Forgetta atribueix una particular importància a la relació entre l'espai públic o urbà i unes protagonistes (normalment dones) segurament marcades per les circumstàncies de la política i la història oficials, però sobretot per la dimensió biogràfica (i la guerra tàcita de viure en un món patriarcal no és un ingredient que es pugui deixar de banda en aquest sentit).

El segon bloc, "La casa", reprèn el mateix ordre. En Capmany, destaca l'anàlisi de la casa com a lloc de la infància o la importància de certs indrets com ara el bany (espai d'autoreconeixent per més d'un personatge femení). En Ginzburg, el lloc de la casa és el

de la tribu desublimada, almenys a *Lessico Familiare*. En l'apartat dedicat a Morante destaca la contraposició entre un espai domèstic opressiu (el d'Ida Ramundo i la prole) i un altre de protector: l'habitació d'Elisa, que recorda la càmera pròpia de Virginia Woolf. En Rodoreda, no hi podia mancar la saturació domèstica d'una casa envaïda pels coloms (que fins a Natàlia li han colonitzat el nom, passant a ser Colometa). Tampoc hi podien mancar els jardins (fronteres felices entre la *domus* i el carrer) i encara menys la casa més esplèndida (i caduca) de totes: la torre de Teresa Goday a *Mirall trencat*.

Aquestes i altres qüestions poblen la segona part de l'estudi en què, com en la primera, preval una perspectiva de gènere (i de classe) útil, que fuig dels tòpics sobre la relació entre dona i domesticitat i que afronta un context encara fràgil d'emancipació social. En aquest context, les històries deixen entreveure l'esforç per trobar una consciència ideològica, sí, però sobretot unes intuïcions molt fortes arrapades a l'experiència de les seves protagonistes. Tot això es conjuga amb l'eix espacial a l'apartat conclusiu, en el que Forgetta abandona les referències concretes als textos i torna a l'elaboració filosòfica de les idees. La dialèctica entre l'espai objectiu/subjectiu, interior/exterior, construït/imposat s'afina i, després del repàs per la novel·lística proposada, incrementa la seva 'aplicabilitat' (una feina que si de cas es deixa al lector). De fet, més que oferir una conclusió específica per cada cas d'estudi, la reflexió final suma una capa d'aprofundiment transversal de la qüestió sota la qual aquests casos han estat reunits.

La città e la casa, en definitiva, és una mostra excel·lent d'un tipus de feina necessària i de la que encara en resta molta per fer: comparatisme, interdisciplinarietat real, crítica literària, revisió de l'escriptura femenina, eix italo-català. Com he dit al començament, potser estam davant d'un inici, el de la revisió general d'un marc o teixit (el de les famoses genealogies entre escriptores d'aquestes bandes del Mediterrani) caracteritzat tant per específics punts de força, com per profundes fragilitats (la percepció no normalitzada del català, els prejudicis històrics sobre l'escriptura "femenina"). És l'hora de posar-nos-hi i la contribució d'Emanuela Forgetta serà un punt indiscutible de referència.